

Ольга Михайлова,

зав. відділу Національної історичної бібліотеки України

Інна Чеховська,

редактор 1-ої категорії Національної історичної бібліотеки України

Краєзнавчі веб-ресурси регіональних бібліотек на сайті Національної історичної бібліотеки України

Публікація знайомить з розробленими фахівцями відділу історичного краєзнавства Національної історичної бібліотеки України путівником краєзнавчими веб-ресурсами регіональних бібліотек – першою спробою в Україні забезпечити централізований доступ до краєзнавчого контенту на бібліотечних сайтах.

К л ю ч о в і с л о в а: Національна історична бібліотека України, краєзнавство, веб-ресурси, вебкаталогізація, регіональні бібліотеки, путівник.

This publication acquaints with worked out the specialists of department of historical study of a particular region of the National historical library of Ukraine by Guide-book on the regional web-resources of regional libraries – by a maiden attempt in Ukraine to provide the centralized access to regional content on library web-sites.

K e y w o r d s: study of a particular region, web-resources, regional libraries, guide-book, National historical library of Ukraine.

Інтернет впевнено увійшов в наше життя, набув глобального характеру. Він активно впроваджується у різних сферах життєдіяльності людства – соціальній, економічній, культурній тощо. За допомогою Інтернету відкриваються нові можливості для самоосвіти, підвищення культурно-

го рівня особистості, створюються конкурентні умови для діяльності бібліотек, видавництва, преси. За таких обставин переважна більшість установ та організацій намагаються підкорити віртуальний простір. До цього процесу активно долучаються й бібліотеки України різних рівнів та відомств, ство-

рюючи свої сайти. Останні на сьогодні – це «обличчя» установи, що повністю відображає її роботу.

Створення сайта та наповнення його саме краєзнавчими продуктами є актуальним для регіональних бібліотек, адже за допомогою всесвітньої мережі можна популяризувати фонд книгозбірні, у т. ч. й краєзнавчий; сформувати віртуальну бібліотеку, що розширює можливості не лише самої книгозбірні (представлення різних видів документів на сайті: раритетних творів чи праць місцевих авторів), а й користувача (відшукати і завантажити потрібне видання в он-лайн режимі); налагодити співпрацю між бібліотечними фахівцями як України, так і зарубіжжя. Тобто, інформаційні технології дають змогу забезпечувати доступ до краєзнавчої інформації більшого числа абонементів, використовувати краєзнавчі інформаційні ресурси з максимальною повнотою і зручністю.

Важливим завданням обласних універсальних наукових бібліотек України (далі – ОУНБ) є наповнення сайта інформацією про краєзнавчі ресурси, адже саме ці книгозбірні є культурним та науково-інформаційним центром області, депозитарієм краєзнавчих документів, а їх сайти – базою, де зібрані та представлені інформаційні ресурси регіону. Веб-сайти сучасних регіональних книгозбірень багатогранні за своєю структурою та інформаційним наповненням, тому одним з найважливіших принципів роботи такого сайта має бути доступність інформаційних ресурсів віддаленому користувачу.

Сайти ОУНБ досить динамічні, вони часто доповнюються інформацією про події та новини, що відбулись у регіоні, посиланнями на краєзнавчі джерела. Для сучасного користувача вкрай важливо, щоб така інформація була актуальною і вчасно представлялася на сайті.

Як відомо, Національна історична бібліотека України (далі – НІБУ) є методичним центром у галузі історико-краєзнавчої бібліотечної діяльності та наукової бібліографії з історії України [1]. Фахівці відділу історичного краєзнавства НІБУ систематично здійснюють моніторинг висвітлення краєзнавчих продуктів на сайтах ОУНБ. Зокрема, у 2012 р. був проведений аналіз компонентного складу краєзнавчого Інтернет-ресурсу ОУНБ на сайтах усіх регіональних бібліотек України, Кримської РНБ ім. І. Франка, Одеської ННБ ім. М. Горького, Публічної бібліотеки ім. Лесі Українки м. Києва та Харківської ДНБ ім. В. Короленка. Під час дослідження до уваги бралися: наявність електронного каталогу та тематичних баз

даних, електронні бібліографічні покажчики, краєзнавчі повнотекстові ресурси, мультимедійна інформація, образотворчі документи, посилання на інформацію про регіон та фактографічна інформація про регіон, оскільки саме такі краєзнавчі продукти та послуги нині є основними для бібліотеки. Результати цього дослідження висвітлені у щорічному бюлетені «Краєзнавча робота в бібліотеках України» [2].

Логічним наслідком проведеної роботи стало створення Путівника краєзнавчими ресурсами бібліотек України. Це, по суті, анований довідник, в якому зібрані посилання на краєзнавчі ресурси відповідного регіону, зосереджені на сайті бібліотеки. Водночас, його можна розглядати і як електронний посібник, який містить універсальну інформацію про мережеві краєзнавчі ресурси і є підґрунтям для доповнень новими гіперпосиланнями на відповідні продукти та послуги, наявні в мережі. Путівник краєзнавчими ресурсами бібліотек України, створений на основі моніторингу бібліотечних сайтів, розміщено на сайті НІБУ. Такий досвід вже існує у бібліотеках Російської Федерації: Російській національній бібліотеці та Архангельській ОУНБ ім. М. О. Добролюбова [3; 4]. Доведено, що цей ресурс істотно розширює інформаційні можливості сайта, зокрема, дає змогу швидко здійснити перехід на сайт іншої книгозбірні, установи, організації тощо.

Мета статті – ознайомити зі структурою та змістом даного інтерактивного путівника.

На сьогодні у Путівнику наявні посилання на веб-сторінки обласних універсальних бібліотек України, Кримської республіканської бібліотеки ім. І. Франка, Одеської національної наукової бібліотеки ім. М. Горького, Харківської державної наукової бібліотеки ім. В. Г. Короленка, а також Публічної бібліотеки ім. Лесі Українки міста Києва (див. рис. 1).

Інформацію у Путівнику розташовано за алфавітом назв бібліотек; на сторінці кожної бібліотеки представлено скріншот головної сторінки сайта, самі ж відомості про краєзнавчий контент (за аналогією путівника краєзнавчими ресурсами на сайті Російської національної бібліотеки) згруповані (див. рис. 2) у чотири основні блоки:

- електронний каталог та бази даних;
- краєзнавчі бібліографічні покажчики;
- відомості про краєзнавчу діяльність та ресурси бібліотеки;
- фактографічна інформація про регіон.

Рис. 1. Головна сторінка Путівника

Варто зазначити, що основним критерієм відбору краєзнавчих ресурсів ми обрали можливість вільного доступу до них, адже такий підхід найбільш актуальний для віддаленого користувача. Кожен із заявлених видів краєзнавчих ресурсів забезпечує швидкий перехід від одного інформаційного джерела до іншого.

Зазвичай головним є посилання на електронний каталог та краєзнавчі бази даних. Електронний каталог – один з провідних краєзнавчих ресурсів, що висвітлюється на сайті бібліотеки. У ньому зібрана інформація про всі види документів, котрі надходять до книгозбірні: книги, у т. ч. про ретроспективний фонд краєзнавчої тематики; місцеві періодичні видання; карти, відеофільми, аудіокасети, компакт-диски тощо. Саме електронний каталог

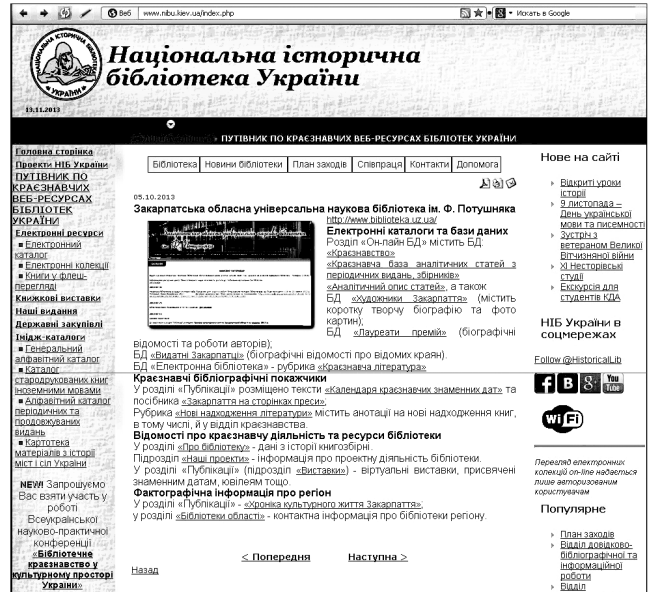

Рис. 2. Сторінка Закарпатської ОУНБ ім. Ф. Потошняка

лог виступає основою для подальшого формування всіх краєзнавчих ресурсів [5]. Доступ до електронного каталогу можливий на сайтах всіх ОУНБ, крім Волинської, Львівської, Одеської, Харківської та Черкаської. Варто зазначити, що на сайтах Вінницької, Дніпропетровської, Закарпатської, Івано-Франківської, Кіровоградської, Луганської, Тернопільської, Чернівецької, Чернігівської та Кримської РНБ ім. І. Франка окремо представлена база даних «Краєзнавство», де відображається краєзнавчий фонд книгозбірні (таблиця).

Таблиця
Краєзнавчі ресурси на сайтах регіональних бібліотек України

Вид краєзнавчого ресурсу	Бібліотеки бази дослідження																										
	Вінницька ОУНБ	Волинська ОУНБ	Дніпропетровська ОУНБ	Донецька ОУНБ	Житомирська ОУНБ	Закарпатська ОУНБ	Івано-Франківська ОУНБ	Львівська ОУНБ	Луганська ОУНБ	Львівська ОУНБ	Миколаївська ОУНБ	Одеська ОУНБ	Одеська ОУНБ	Полтавська ОУНБ	Рівненська ОУНБ	Сумська ОУНБ	Тернопільська ОУНБ	Харківська ОУНБ	Хмельницька ОУНБ	Черкаська ОУНБ	Чернівецька ОУНБ	Чернігівська ОУНБ					
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28
Краєзнавчі ЕК та БД	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Бібліографічні посібники	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Повнотекстові ресурси	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Мультимедійна інформація	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Образотворчі документи	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Посилання про регіон в інтернеті	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Фактографічна інформація про регіон	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Про бібліотеку	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+

Отже, наявність доступу до електронного каталогу на сайтах переважної більшості ОУНБ свідчить, що сьогодні наші книгозбірні створюють належні умови для роботи віддалених користувачів.

Ресурс «Краєзнавчі бібліографічні покажчики» містить електронні версії видань книгозбірні. Слід відзначити, що, як правило, на всіх сайтах ОУНБ наявні бібліографічні покажчики «Календар знаменних і пам'ятних дат на ... рік». На сайтах Во-

линської, Закарпатської, Рівненської, Сумської, Харківської та Чернівецької ОУНБ окремо представлено видання «Література про ... область». Однак, Волинська, Дніпропетровська, Житомирська, Івано-Франківська ОУНБ подають лише інформацію про бібліографічні покажчики, а самі видання, на жаль, не завантажуються для перегляду. Безперечно, такі електронні видання у повному тексті значною мірою полегшили б пошукову діяльність віддаленому користувачу.

«Відомості про краєзнавчу діяльність та ресурси бібліотеки» – це ресурс, в якому, як правило, згрупована інформація про:

- історію, структуру та діяльність бібліотеки;
- наявність на сайті електронної бібліотеки;
- віртуальні виставки;
- краєзнавчі веб-проекти;
- відео-звіти та відеоролики про діяльність книгозбірні тощо.

Варто зазначити, що одним з пріоритетних напрямів розвитку краєзнавчих ресурсів на сайтах регіональних бібліотек є створення «електронних бібліотек». Цей інформаційний ресурс з'явився на бібліотечному сайті недавно, але він стрімко набуває популярності як серед користувачів (можна віртуально ознайомитися і з раритетними документами, і з творами сучасних авторів), так і бібліотечних фахівців (популяризація фонду книгозбірні, зокрема, краєзнавчого). Важливим є те, що в «електронних бібліотеках» ОУНБ представлені як краєзнавчі видання, так і твори місцевих авторів. Це дає змогу віддаленим користувачам знайомитися з різними видами документів.

Зауважимо, що в українській бібліотечній термінології немає чітко визначеного терміна «електронна бібліотека» [6]. Дефініції цього поняття наведені у публікаціях А. І. Земського, Л. Я. Шрайберга, Т. В. Майстрович та ін. Дослідник М. З. Якубова, наприклад, визначає «електронну бібліотеку» як інформаційну систему, що зберігає та використовує різні колекції електронних документів (текстових, образотворчих, звукових, відео тощо), локалізовані у самій системі або доступні їй через телекомунікаційні мережі [7]. І. О. Давидова тлумачить «електронні бібліотеки» як розподілені інформаційні системи, що надають користувачам Інтернету доступ до електронних документів та широкий спектр інформаційних послуг он-лайн. Хоча за своїм характером вони, на думку авторки, скоріше нагадують автоматизовані фабрики електронних інформаційних ресурсів [8]. Також в літературі побутує альтернативне поняття

«електронна бібліотека» – це знання, формалізовані у вигляді систем, що однаково працюють з джерелами інформації в традиційній та електронній формі: електронні каталоги, електронні повнотекстові видання, періодичні та продовжувані видання тощо [6, с. 114].

На сьогодні «електронні бібліотеки» відсутні лише на сайтах Волинської, Житомирської, Львівської, Полтавської, Сумської та Черкаської ОУНБ. Хоча наявність такого виду краєзнавчих ресурсів, як «електронна бібліотека» на більшості сайтів ОУНБ свідчить про їх прагнення популяризувати свої фонди, зокрема, їх краєзнавчий сегмент та «йти в ногу з часом». Справа в тому, що ЕБ дає змогу подавати максимум інформації про історію, фонд, структуру та основні напрями діяльності книгозбірні, що допомагає віддаленому користувачу детально «познайомитися» з установою «заочно». Наприклад, така віртуальна екскурсія допомагає зорієнтуватися користувачам Дніпропетровської обласної універсальної наукової бібліотеки ім. Первоучителів слов'янських Кирила і Мефодія. Враховуючи розміщення структурних підрозділів цієї Бібліотеки у різних приміщеннях, запропонований ресурс тут є особливо доречним.

Активно популяризує краєзнавчу діяльність бібліотеки така сучасна форма роботи, як віртуальна виставка: порівняно новий вид інформаційно-бібліотечного обслуговування користувачів – синтез традиційного книжкового та новітнього електронного способів презентації інформації. Основною метою такого ресурсу є інтернет-презентація документів на сайтах, у т. ч. краєзнавчих [9]. Віртуальні виставки представлені майже на всіх веб-сторінках, крім Волинської, Донецької, Луганської, Львівської, Миколаївської, Сумської, Чернігівської ОУНБ та Одеської ННБ. Дійсно, цей вид ресурсу стає дедалі актуальнішим. Він місткий та компактний: кожен користувач має змогу ознайомитися як із зовнішнім виглядом документа, так із розгорнутою анотацією. На сьогодні превалюють доволі традиційно виконані віртуальні виставки: коротка інформаційна довідка та бібліографічний список, в якому кожне видання презентується таким чином – зображення обкладинки, бібліографічний опис і більш-менш докладна анотація. Тому, тут варто виокремити досвід роботи Івано-Франківської обласної універсальної наукової бібліотеки ім. І. Франка, яка при складанні віртуальних виставок не обмежується лише бібліографуванням документів за темою. Як приклад, можна навести віртуальну виставку «З

днем народження, рідне місто (до 350-річчя м. Івано-Франківська)». Вона складається з кількох розділів, що містять:

- фактографічні дані: розділи «Історія та розвиток міста Івано-Франківська», «Від Станіслава до Івано-Франківська» (підрозділи «З історії міста Івано-Франківська» та «Станіславська фортеця»), «Архітектурно-історичні пам'ятки міста» і «Пам'ятники Івано-Франківська»;
- бібліографічні списки: розділи «Від Станіслава до Івано-Франківська» (підрозділ «З фондів Бібліотеки») і «Івано-Франківськ: архітектурний портрет міста з віддалі часу»;
- фотогалерею: розділ «Івано-Франківськ – місто з європейським обличчям»;
- вебліографію за темою – розділ «Інтернет-ресурси» [10]

На сайтах також представлені веб-проекти, в яких краєзнавчі документи добираються за конкретною тематикою. Хоча такий вид краєзнавчого ресурсу заявлений лише на сайтах Вінницької («Блог відділу краєзнавства ВОУНБ ім. К. А. Тімірязєва», «Бібліоконтинет Вінниччини»), Донецької («Інформаційний портал Донеччини», «Донецьке регіональне відділення Української бібліотечної асоціації»), Луганської («Літературна спадщина Бориса Грінченка», «Видатні краєзнавці Луганщини»), Харківської («Web-проект Харківщина»), Херсонської («Краєзнавство Таврії», «Видатні постаті Херсонщини») та Харківської ДНБ ім. В. Короленка («На пошану академіка М.Ф. Сумцова», «Яскрава сторінка краєзнавчого руху»), це свідчить про намагання наших колег популяризувати краєзнавчий фонд різними засобами, які користуються популярністю серед віддалених користувачів.

Варто відзначити наявність на сайтах таких краєзнавчих ресурсів, як відео: відео-звітів чи відео-екскурсій. Вони дають змогу віддаленим користувачам візуально ознайомитися з потрібною інформацією безпосередньо на сайті книгозбірні. Такі ресурси присутні на веб-сторінках Вінницької, Івано-Франківської, Кіровоградської, Луганської, Миколаївської, Херсонської, Чернігівської ОУНБ, Публічної бібліотеки ім. Лесі Українки м. Києва, а також Харківської ДНБ ім. В. Короленка.

Отже, наявність на більшості бібліотечних сайтів сучасних краєзнавчих ресурсів: віртуальних виставок, веб-проектів, відео-звітів, відеороликів тощо завсвідчує інформаційний потенціал та розвиток регіональних книгозбірень, котрі намагаються популяризувати свій краєзнавчий фонд.

Ресурс «Фактографічна інформація про регіон»

містить додаткову інформацію про край, культурне життя, посилання на бібліотеки регіону тощо. Фактографічна інформаційна продукція вирізняється однотипністю та чіткою упорядкованістю записів, швидкістю пошуку інформації, фрагментарністю (вибірковістю) її читання, достовірністю відомостей. Використання електронних форм надання фактографічної інформації дає змогу не тільки збирати велику кількість фактографічних записів, ускладнювати їхню структуру, а й урізноманітнювати палітру цієї продукції [11]. Така інформація на час нашого дослідження була присутня на всіх сайтах вищезгаданих бібліотек, крім Житомирської ОУНБ.

Слід також зауважити, що на сайтах Волинської, Житомирської, Рівненської, Тернопільської, Хмельницької ОУНБ є перехід на портал «Історична Волинь», адже ці установи є учасниками даного корпоративного проекту, що значно розширює можливості віддалених користувачів під час пошуку потрібних документів.

Отже, головні краєзнавчі ресурси, продукти та послуги нині представлені майже на всіх сайтах ОУНБ, хоча не на всіх є доступ до них. Можна з упевненістю сказати, що електронні краєзнавчі ресурси регіональних бібліотек постійно розвиваються і набувають нових форм. Краєзнавча інформація нині виходить за стіни бібліотеки і стає вагомою компонентою світових інформаційних ресурсів. Представляючи її в глобальній мережі, регіональна бібліотека не лише поширює знання про свій край, але й сприяє формуванню, розвитку інформаційних краєзнавчих запитів. Звичайно, що такий вид діяльності також сприяє збереженню історичних документів та культурної спадщини регіону загалом [12].

Путівник краєзнавчими ресурсами ОУНБ України створений для науковців, істориків, бібліотечних фахівців, краєзнавців-аматорів, а також всіх, хто виявляє інтерес до краєзнавства нашої держави.

Разом з тим ми розуміємо, що даний інтерактивний путівник не є вичерпним, на його сторінках представлена лише інформація та гіперпосилання на основні краєзнавчі ресурси, заявлені на сайтах регіональних книгозбірень. Путівник оснащений «живими» посиланнями на веб-сайти регіональних бібліотек та краєзнавчі ресурси, котрі розміщені на ньому. В зв'язку з тим, що інформація, представлена в Путівнику, часто змінюється, обов'язково буде проводитися його редагування.

Список використаних джерел

1. Національна історична бібліотека : режим доступу : <http://www.nibu.kiev.ua/>. – Назва з екрана.
2. Краєзнавча робота в бібліотеках України: інформ. бюлетень. Вип. 23 [Електронний ресурс] / Нац. іст. б-ка України; підгот. В. П. Кисельова, О. В. Михайлова, І. В. Чеховська; ред. Т. С. Кудласевич. – К., 2012. – Режим доступу : http://www.nibu.kiev.ua/files/el_res/krznv4_rob_v23.pdf. – Назва з екрана.
3. Российская национальная библиотека. – Режим доступа : <http://www.nlr.ru/>. – Название с экрана.
4. Архангельская областная научная библиотека им. Н. А. Добролюбова: <http://www.aonb.ru/>. – Название с экрана.
5. *Ядрова Г. В.* Создание электронных ресурсов Крымского региона: от издательской инициативы до инновационного проекта [Электронный ресурс] // Б-ки нац. акад. наук: пробл. функционирования, тенденции развития. – К., 2005. – Вып. 3. – Режим доступа : <http://www.nbu.gov.ua/articles/2005/05ygvip.html>. – Название с экрана.
6. *Солоіденко Г. І.* Українська бібліотечна термінологія: становлення та основні етапи розвитку / НАН України. Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К., 2010. – 204 с.
7. *Якубова М. З.* О понятиях «библиотека», «электронная библиотека» и «автоматизированные библиотечные системы» / М. З. Якубова // Интернет и библиотечно-информационные ресурсы в науке, культуре, образовании и бизнесе : материалы междунар. конф. «Central Asia-2006» (Urganch, Xiva 18–21 октября 2006 г.). – Urganch, Xiva, 2006. – С. 138–142.
8. *Давидова І. О.* Бібліотечне виробництво в інформаційному суспільстві: монографія. – Х. : ХДАК, 2005. – 294 с.
9. Режим доступу : <http://library.donnu.edu.ua/virtual.html> – Назва з екрана.
10. Віртуальні виставки Івано-Франківської обласної універсальної наукової бібліотеки ім. І. Франка. – Режим доступу : <http://lib.if.ua/exhib.html>. – Назва з екрана.
11. *Кузьмініч Т.* Фактографічні бази даних національної бібліотеки Білорусі: новий етап розвитку / Т. Кузьмініч // Бібліотечна планета. – 2011. – № 1. – С. 22–25.
12. *Ширко Т. І.* Тематические краеведческие электронные ресурсы ТОУНБ им. А. С. Пушкина. Опыт создания и продвижения в информационном пространстве / Т. И. Ширко, К. Н. Ширко [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://tomskhistory.lib.tomsk.ru/files2/2565.pdf>. – Загл. с экрана.